

Egy könyvtárlátogató gondolatai

Ezt a cikket a könyvkijelcsönzés egyik fontos problémájáról, vitáiról, kérdéseiről, a cikk megbeszélésére szakértőjeink könyvtárlátogatókat és szegedi könyvtári szakembereket hívászt. Az ankétjól lapunk egyik későbbi számában ismertetést közlünk.

TAVALY kiállításra jártam, ahol a magyar könyvkiadás múltjából, történetéből mutattak be érdekes mozzanatokat. Láttam ott egy középkori könyvet, pontosabban kódexet, amely nagyon sok látogató figyelmét felkeltette. Pompás kiállítású volt, hatalmas alakú, a fél asztalt elfoglalta. Legfőbb érdekessége azonban az volt, hogy egyik sarkára erősített háromszögű vasdarabról vastag vaslánc vezetett egy, az asztalra lerögzített erős vaskarikához.

Igy vigyáztak a középkorban a könyvekre. Azóta már nincs szükség ilyen óvatosságra, hiszen a mai árak meg sem közelítik az akkoriakat s a könyvek sem egyetlen példányban jönnek a világra. Mindenki vásárolhat, aki akar. Minden könyvet azonban nem lehet megvenni — ezért kellene a könyvtárak. Nincs meg a szükséges könyv? Nem szerencsétlenség! Bemész a Somogyi Könyvtárba — Magyarország egyik legnagyobb, leggazdagabb könyvtárába — beül az olvasóba, biztosan megkapod. Sokszor gondoltam el ezt így én is. A valóság sokszor azonos is volt az elképzeléseimmel, de sajnos, gyakran nem. Többször előfordult már velem az utóbbi években, és nemcsak a Somogyi Könyvtárban, hogy nem tudtam megkapni minden könyvet, amit akartam. Még a legjobb megoldás az volt, ha felírták a nevemet és hosszabb-rövidebb idő múlva jött az értesítés: beérkezett a könyv, mehetek érte. De előfordult az is, hogy sürgősen kell a könyv, nem hónapos, hanem másfél napos határidővel. Az utóbbi évek során ilyenkor nem igen volt segítség, mert volt olyan könyvtár, amely azokat a darabokat is kiadta, amelyekből csak egy példány volt, vagy ha több, akkor a legutolsó példányt is. Ezért nekem nem is jutott már könyv.

Vannak, akik ezt látva meggyőződéssel hangoztatják, hogy a kölcsönzést, legalább is egyes könyvtárakban meg kell szüntetni. Ez természetesen helytelen vélemény. Viszont azt sem lehet egyértelműen kimondani, hogy csak az a könyvtár végezhet jó munkát, amely a kölcsönzésben a legnagyobb forgalmat éri el, amelyben legnagyobb a kölcsönzött könyvek „darabszáma”. Tegyük fel például, egy keresett műből tíz példány van a Somogyi Könyvtárban. Mivel igény van rá — ki is kölcsönzi mind a tízet, vagy esetleg kilencet. A visszaadás határideje két hét. Ezalatt több ember keresi a könyvet. Sürgősen el kellene olvasniok belőle valamit, mondjuk egy megírandó tanulmányhoz. Nem kapják meg sőt odabent sem olvashatják, mert az egyetlen bennmaradt — ha bennmaradt — példány is kézben van, s egyikük sem tud órákat várni, amíg megkaphatja. A kilenc kinnlevő példány ezalatt nyugodtan pihen valami éjjeliszekrény tetején és várja, hogy ideiglenes birtokosa este, elalvás előtt belelapozgasson idegei elszongitása céljából. A könyvtár többet használ, ha azoknak tud könyvet adni, akiknek sürgősen, komoly okból kell a mű. Az ilyen esetekre is felkészülten kellene állnia a könyvtárnak.

KÖNYVTÁRAINK értékes és ma már nagyrészt újonnan beszerezhetetlen könyvtárlátogatók egyes könyvekhez sokszor kevesen jutnak hozzá, mert egy-egy kölcsönző jóideig nem szállítja vissza a kivett könyvet. Ezenfelül régebbi, meg nem vásárolható könyvek el is veszhetnek. Elveszhetnek valóságosan, és esetleg úgy is, hogy egy-egy „szenvélyes könyvbarát” nem adja vissza, amit elvett, hanem elveszettnek mondja és örömmel kifizeti helyette az árát. A 25—40 forint — amelyet ilyenkor általában fizetnek — semmit sem jelent: a könyvnek már minden kiadása elfogyott és nem biztos, hogy antikváriumban beszerezhető.

A könyvtárakban sem hozzáférhető könyv különösen sok gondot okoz Szegeden, ahol több ezer olyan ember él, akinek a munkája szorosan összefügg a könyvekkel. Tudósaink, egyetemistáink, iskoláink pedagógusai, a színház és mások számára is munkájuk egyik feltétele, hogy gyorsan jussanak könyvhöz. A négy legnagyobb szegedi könyvtár sem mindig tudja ezt biztosítani. Mind a négy kölcsönöz ugyan ki könyveket; ennek ellenére sem lehet gyakran kikölcsönözni azt, ami kell.

Mi ennek az oka? Természetesen nem a kölcsönzés. Azt hiszem, a valóságos okok egyike: az olvasók számának igen nagy megszaporodása. Ennek csak örülni lehet, és természetesen a kölcsönző mozgalmat tovább is fejleszteni kell. A másik ok, hogy az olvasók egy része, — sajnos még mindig igen sok olvasó van — „rául” a kölcsönzött könyvekre, indokolatlanul sokáig tart magánál már elolvasott műveket, vagy mértéktelenül sokat vesz ki egyszerre, s mindezzel csökkenti a könyvek „forgási sebességét”. De hozzájárul ehhez az a sok helyről támogatott nézet is, amely kizárólag a könyvek darabszám-szerinti forgalma után méri a könyvtárak teljesítményét. Ez a tisztán mennyiségi értékelés, szinte elősegíti a minőségi munka elhanyagolását. Azt hiszem, az új magyar könyvtár-irodalomban nem foglalkoztak még érdemlegesen a kölcsönzésnek ezzel a kérdésével, s gondolom, nem elemezték a könyvtárak gyakorlatából adódó tapasztalatokat.

A PROBLÉMA megoldásának egyik feltétele a kölcsönzés gyakorlatának bizonyos fokú megváltoztatása, a kölcsönzés helyes módjának kialakítása, a hibák kijavítása. Pontosán meg kellene könyvtárosainknak határozniok a kölcsönözhető, sőt feltétlenül kölcsönzendő könyvek jellegét, s állományukat az eddigiektől tervszerűbben úgy kellene gyarapítaniok, hogy az igényeket a kölcsönzés terén is ki tudják elégíteni, legalább is úgy, hogy a könyvtárak közt kialakítandó munkamegosztás alapján a város egyik könyvtárában a keresett könyvek hozzáférhető legyenek. Ugyanilyen körültekintéssel kellene könyvtárainknak elhatárolniok az úgynevezett „prae-sens” (készenléti) anyagot is, amely biztosítaná, hogy az olvasó a keresett könyvet a könyvtárak egyikében olvasótermi használatra kézbe kaphatja.

Ugyanakkor a kölcsönzést is tovább kell szélesíteni. Ehhez elsősorban a könyvvállomány tervszerű bővítése szükséges. A fajúsi olvasók számára pedig lehetővé kellene tenni, hogy levélben is kérhessék és megkaphassák a kívánt műveket.

Nagy szükség lenne szerintem a négy szegedi könyvtár működésének egybehangolására. Felelősek például, hogy a Somogyi Könyvtár ifjúsági kölcsönzéssel is foglalkozzék. A járási könyvtárakat lehetne ifjúsági könyvtárrá átalakítani. Ifjúsági olvasóteremmel, hozzáértő szakemberek irányításával, esetleg az irodalomszaki pedagógusok bevonásával is. Annál is fontosabb lenne ez, mert az iskolai könyvtárak a kötelező olvasásra kijelölt művek szempontjából eléggé hiányosan vannak felszerelve. Egy külön ifjúsági könyvtár többet tudna törődni ennek a kérdésnek a megoldásával, s elősegíthetné azt is, hogy a fiatalok jobban megszeressék az irodalmat, az olvasást.

MINDEZ nem a szakember véleménye, csupán az olvasóé, aki szembetalálta magát az említett problémákkal, és gondolkodott azon, hogyan lehetne segíteni rajtuk.

PESTI JÁNOS

MÓRA FERENC

Halálának huszadik évfordulójára

Ady Endre Magyarországot Halál-tónak nevezte, mely fölöttők, a szép, bátor, büszke madarak hiába kerengenek, hiába lelkük, lángolásuk, hiába szerelmük, jóságuk, eszük, mert húz a Halál-tó s valamennyien belevesznek. Móra Ferencnek is volt egy ehhez hasonló víziója. Lápokkal volt telehintve a honfoglalás-korabeli Magyarország s ezek a lápok időnkint kiöntöttek, s elmosták mindazt, amit alkotó kezek teremtettek. Támadtak azonban felforgató fiatalok, akik azt vették a fejükbe, hogy ők parancsolni fognak a lápnak, mely fenekén születtendő búzamezőket, aranyat érő tengeri táblákat, dús veteményes kertetek őriz. A cirka-lom és a lénia Bátor Oposai voltak ezek.

Ady Haláltava és Móra őslápa a maradiság találó jelképei; a Halál-tó fölött kerengő büszke madarak s az ősláp ellen hadakozó Bátor Oposok a haladást jelképezik.

Móra nem habozott. Beállt a Bátor Oposok közé, s történelmünk legsötétebb napjaiban is magasra emelte a haladás zászlaját.

Az 1867-től 1914-ig terjedő kor hazánkban a kapitalizmus őskorának nevezhető. Igaz, sajátos fejlődésünk következtében a feudalizmus sem tűnt még el. Az ősláp képeben kísértő maradiság ásta a tömegsírakat 1914 után az ellenséges gépfegyverek elé felvonultatott, díszbe öltöztetett ezredeknek. A haladás hívei, a polgárság radikális, baloldali szárnya azonban nem bódult el a magyar vitézségről hazudó szölamok mákonyától s a hazafiatlanság vádját engedve fejére újságba, folyóiratba, könyvbe a pacifizmus eszméit lopta be; ennek a törekvésnek szócsovévé lett Móra Ferenc lapja is, a Szegedi Napló. Sokan gyűlölték, de még többen szerették Mórát az ide írt versei miatt. Két ilyen verse, a *Hőser* és *Pieta* legjobban megmutatja Móra szándékait. Móra pacifizmusa ebben a két versben bosszúért kiált az agyongyőzött, halálbajszolt nép nevében.

A világháború elvesztével nyilvánvalóvá lett, hogy a királyi házzal szorosan összeforrott arisztokrácia — tehát a feudalizmus — továbbra nem lehet a nemzet sorsintéző hatalma, mert hiszen politikájával most is a pusztulásba kergette a nemzetet. A polgárság leghaladóbb rétege, a radikális bal-szárny elérkezettnek látta az időt arra, hogy kikiáltssa a köztársaságot s ezzel végre szentesítse a kapitalizmus uralmát. Móra Ferenc harcolt ezért a rendi világ romjain felépítendő polgári világért. Himnusz írt prózában az őszirózsás forradalomról *Hiszek az emberben* címmel. Meghatározta, hogy mi a tartalma a forradalomból született szabadságnak: „szabad megtenni mindent, ami nem keveseknek jó, hanem sokaknak; szabad megtenni mindent, ami nem kiváltság, hanem megváltás; szabad megtenni mindent, ami fogyasztja a boldogtalanságot és megsokasítja az örömet a világon”.

A polgári forradalmat nyomom követve a proletárforradalom, a polgári köztársaságot a proletárdiktatúra. A proletárdiktatúra bukása után a legsötétebb reakciókerekedett felül. Pár évig nyílt terrorban tombolta ki magát. A polgárság terrorja volt ez, mely irtózt a forradalomtól, mert látta, hogy az feltétlenül a polgári rend megdöntésére vezetne. Eppen ezért elzárkózott minden haladó gondolatól. Radikális balszárnya hosszú időre teljesen elnémult; a legtöbbben behódoltak a rendszer demagóg ideológiájának. Ezekben az években kezd nőni Móra jelentősége. Proletárforradalmárrá ugyan sohasem lett, de a polgári forradalomnak a felvilágosodásból táplálkozó haladó eszméihez most is ragaszkodott, amikor azokat az óvatosok már rég lomtárba hajították. Radikalizmusából egy szemernyi sem engedett.

1924-ben írta meg a Világ szerkesztőségének kérésére *Hannibál feltámasztása* című regényét, ezt a kegyetlen szatirájú korpékát a fehér terrornak. A regény főhőse egy fogságból hazatérő klasszika filológus tanár, s az ő sorsának fordulatai vádolják legkiáltóbban a reakció leplezetlen terrorját: ha valaki bátran harcol a vélemény- és gondolat szabadságért, az előbb-utóbb a rendszerrel kerül összeütközésbe; megmentheti bőrét, ha azt hazudja, amit éppen a körülmények kívánnak, de akkor meg önmagával hasonlik meg. A regény végén a tanár fia születését várja. „Az ő idejében majd más lesz a világ... nem akarják az igazság kutatásáért

máglyára tenni az embereket : : “ Az író utolsó szavából a jövőben bizakodó optimizmus hangja hallatszik.

A keresztény kurzussal a leghatározottabban szembeszállt Móra, de annak a gazdasági rendnek, melyből a rendszer kinőtt — a kapitalizmusnak nem sújtott a gyökérére. Erre mutat 1927-ben írott regénye, az *Ének a búzamezőkről*. Látja, hogy a feltörekvő kisparaszt elembevertelenedett abban a küzdelemben, melyet a föld megszerzéséért és megtartásáért folytatott — elembevertelenedett érzelmi, gondolati és akaratilag megnyilatkozásaiban egyaránt. Móra a több földtől várná a parasztság felemelkedését; ismeri a paraszt földhűségét, mely a feudalizmus idején nem elégülhetett ki, de csillapítását Móra éppen a kapitalizmustól várta.

Ez azonban nem gátolja Mórát abban, hogy a legkiméletelebb bírálatot sújtja azokat a visszásság jelenségeket, melyeknek szülőke a végső fokon a kapitalizmus gazdasági rendje. Különösen a nevelés, a tudomány, a művészet akkor tapasztalható fonákosságait sorjásztatja fel. A hivatalos politika egyik legfőbb érvként éppen kultúrfejlődésünkre hivatkozott revíziós követeléseiben. Móra könyörtelenül fosztatja szét a kultúrfejlődés ábrándját. „Kedves barátom, itt kultúrfejlődés van, de pénz nincs” — mondja egy aranyművesnek, ki egy gyönyörű merovingfibulát kínál fel megvételre a múzeumnak. Móra a tudomány és a művészet sorvadásának okát a rendszerben látja, mely megakadályozza a tudományt a szabad vizsgálódásban, a művészetet pedig a szabad alakításban.

Móra életének utolsó éveiben még mélyebbre hat a bírálatával. Az Európa-szerte s nálunk különösen érezhető mezőgazdasági válság ráirányítja figyelmét arra a kiuzsorázásra, mely egyenesen létfeltétele a kapitalizmusnak és sötét képekben tárja olvasói elé a földhözragadt Jánosok nyomorát. Nem a feltörekvő kisparaszt érdekli most már, hanem az a paraszt, akinek még reménye sincs arra, hogy feljebb juthasson. Kiderül ezekből az írásokból, hogy a konszolidációs politika minden látszólag a paraszt javára történő sakkhúzása valójában semmit sem enyhít annak szörnyű helyzetén. Ezekben az írásokban — melyek szinte vetekeznek Móricz Zsigmond hatalmas, sötét

színezetű freskóival — Móra már-már túljut a polgári radikalizmus határára: a proletárforradalmárok közvetlen közelségébe kerül. Forradalmait anélkül, hogy forradalmat akarna, pusztán a valóság reális ábrázolásával.

Móra pályája egy lassan, de állandóan emelkedő vonallal ábrázolható; egyre inkább kiteljesedőben emberi és írói nagysága. Meg sohasem alkudott: következetesen a polgári radikalizmus álláspontján volt. Az, hogy az ellenforradalom létrehozta társadalmi rend tarthatatlanságát ábrázolva közvetve egy létrehozandó új társadalmi rend szükségességének érzetét kelti az olvasóban, csupán az élet kényszerítő körülményeinek s ezek tiszta látású felismerésének köszönhető.

A Földnélküli Jánosék 1932-ben című tárcasorozat utolsó darabja egyenesen lázításnak tekinthető. „Nem mondhatom el mindent — írja Móra — amit láttam, mert akkor azt mondanék rá, lázítok. Így is volt egy-két jóemberem, aki féltett, hogy az igazságom nem lesz elég pajzsom, ha pédelemre szorulok. S ami riportot írtam, annak is irodalmi formát próbáltam adni. Nem azért, hogy nagyobb legyen a hatás, hanem, hogy ne legyen olyan kegyetlen a tények brutalitása”. „Nem találtam ki semmit, de egy-két színt vettem aból a forrásból, ahol az életem eredt. En is voltam szájból mosdó kisgyerek, csak hogy én édesvizet vehettem a számba. A mai földhözragadtak élete, itala, mosdóvize, törülközője csupa keszűség. En is bukdácsoltam a hóban csillagfényes téli hajnalokon, de én hittem, hogy elértem a csillagokat. Mit hihet a mai egyinges, kis rongyos, akit apja a béres, még a maga karrierjével sem bízthatat”.

Nagyon emberi s nagyon nevelő a műve mellett kezét tördelő író: nem hazudtam bele semmi optimizmust az írásaimba, s mégis sötétebb a valóság, mint ábrázolásom, mert a legfelháborítóbb tényeket el kellett hallgatnom, mert a legolviselhetetlenebb élmények engem nem kínoztak. Azzal, hogy bevallotta korlátait, önmagán is könyörített, s a rendszert is meggyűlöltette, mert minden, ami őt felmentette, a rendszert vádolta. A megvesztegethetetlen őszinteség parancsának engedelmeskedett.

Vajda László
főiskolai tanár, a TTIT tagja

Móra Ferenc emlékünnepe Szegeden

Február 8-án 7 órai kezdettel a Közkalkalmazottak Szakszervezetének kultúrotthonában (Vörösmarty-utca 5.) a Társadalom és Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat Csongrád megyei Szervezete és Szeged város népművelési osztálya Móra Ferenc halálának 20. évfordulója alkalmából

emlékestet rendez. Móra Ferenc irodalmi munkásságáról Vajda László főiskolai tanár tart előadást. Az előadást műsor követi. Fellépnek: Szemes Mária, Kovács János, a szegedi Nemzeti Színház művészei, Várnagy Lajos és Papp Románé, a Zeneművészeti Szakiskola tanárai, a Postás Szakszervezet és a KISZÖV énekkara.

Fokozottabban bevonják a rádió munkájába a vidéki írókat

A Magyar Írók Szövetsége és a Magyar Rádió Irodalmi Osztálya a debreceni, győri, kaposvári, miskolci, pécsi, szegedi és szombathelyi írócsoporthoz vezetőivel megtergályalta, hogyan vonhatnák be fokozottabban a vidéki írókat a rádió munkájába.

A tervek szerint a Magyar Rádió havonta irodalmi estet közvetít a Magyar Írók Szövetsége egy-

egy vidéki csoportja tagjainak műveiből. A rádió műsorában rendszeresen ismertetik a vidéken megjelenő irodalmi folyóiratokat. Az „Új hajtás” című irodalmi műsor-számban fokozottan szóhoz jutnak a fiatal vidéki írók.

Mindezek mellett a vidéken élő írók alkotásait az eddigiektől gyakrabban tűzi műsorra a rádió.